

get klart frem netop i beskrivelsen af begivenhederne først i november 1659, som er ret så indviklede at følge med i. Kort efter landgangen ved Kerteminde sendte Schack en kaper med bud til Eberstein, og det er muligvis dette brev, som først nåede Eberstein d. 10. november (s. 377). Man savner dog en definition af forskellen mellem et rygte og en efterretning, når der f. eks. s. 368 skrives, at Schack hører rygter om Ebersteins landgang på Fyn, s. 369 får Sulzbach efterretning om, at Eberstein rykker frem med hele sin styrke, men derefter en melding om, at denne efterretning er forkert!

Den langsomme og besværlige efterretningstjeneste har været af stor betydning for kommandoforholdene og troppernes placering, bl. a. i de dage, da Karl Gustav sad i Korsør og så at sige ville kommandere slagets gang på Fyn (s. 372). Schacks vanskeligheder ved at komme i forbindelse med Eberstein var af samme art. Disse vanskeligheder er forklaringen på, at efterretningstjenesten kun kunne fungere inden for korte afstande. Da den dansk-nederlandske flåde ankom til Fyn, havde man tydeligt nok på dette tidspunkt ingen viden om de svenske troppers placering, men hvis man fra Kiel havde sendt en spion til Fyn, ville hans rejse tilbage let tage så lang tid, at efterretningerne ville være helt forældede, når flåden nåede Fyn.

En stor del af de aspekter, som her er blevet efterlyst, findes faktisk i bogen, men så spredt, at det er højst indviklet at stykke dem sammen. Det er i det hele taget et væsentligt savn, at der ikke i det afsluttende kapitel er trukket flere linier op ad systematiske baner. De afsluttende overvejelser tager mest sigte på at vise, hvilken rigshistorisk betydning det

foreliggende værk har, og der ankes bl. a. mod J. A. Fridericias vurdering af krigens årsager. Denne kritik kunne med god grund være blevet udstrakt til Fridericias syn på den danske adel og dens totale mangel på »almensind« (12). Dr. Blomberg giver selv et helt andet indtryk af den fynske adel, som både udviste stor offervilje m. h. t. forsvaret og gjorde en stor indsats for at mildne kårene for deres bønder.

Først og fremmest savner man dog en sammenfatning af resultaterne netop for Fyns vedkommende og dermed for lignende regionale undersøgelser både for denne og andre perioder. Dem må læseren selv stykke sammen, og det kræver en vis energi at komme gennem dette omfangsrige værk. Men det lønner sig, for det er oven i købet morsomt! I særdeleshed er skildringen af stændermødet i Odense ganske uforlignelig, og siden »Gøngenhøvdingen« og »Dronningens vagtmester« har i hvert fald under tegnede ikke læst noget om svenskekrigene så underholdende som denne bog.

Anne Riising

Fridlev Skrubbeltrang:
M. H. Løvenskiolds hoveridagbog 1795-97. (BOL OG BY 7. Landbohøistorsk Selskab 1973). 117 sider.

Hoveriet var op til landboreformerne det tungeste åg, der hvilede på bønderne. Det var ikke blot arbejdet på herregårdsmarken (avlingshoveriet), men mange andre former for arbejdsydelser. Hovedproblemet lå i,

12. J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage. Kb. 1894 s. 41-49, 185.

at ydelserne mange steder var skruet urimelig højt op og var af ubestemt karakter. Allerede i 1769 udkom den første hoveriforordning; men først omkr. 30 år senere nåede man så vidt til vejs ende, at bøndernes (ikke husmændenes) hoveri overalt var nøje bestemt. Det var tanken, at det skulle være sket ved frivillige overenskomster mellem godsejer og bønder; men hvor det ikke lykkedes i første omgang, blev det pålagt hoverikommissioner, som arbejdede i årene 1795-97, at mægle og eventuelt at skære igennem, idet 1789 skulle betragtes som normalår. Hoverikommissionernes arkiver ligger i rentekammerarkivet i Rigsarkivet. Det, der her er udgivet, er derimod en privat dagbog ført på rejserne rundt til godserne af et af den sjællandsk-fynske kommissions medlemmer, baron M. H. Løvenskiold til Løvenholm. Løvenskiold var udpræget bondeven, og han giver en kras karakteristik af mange af sine standsfæller, men måtte på den anden side nok også revidere en for positiv vurdering af bønderne, der til egen skade kunne udvise megen stivsindethed, når det gjaldt at nå frem til en frivillig overenskomst, ofte i en naiv tillid til, at med den endelige stavnsbåndsløsning i året 1800 ville hoveriet blive afløst, og lyse tider op-rinde.

Vi får ikke at vide, hvor dagbogen findes; men man har da lov at gætte på, at den ligger i Løvenholm godsarkiv i det sjællandske landsarkiv. Det er til gengæld også den eneste mangel ved dette udgiverarbejde, som i enhver henseende er mønstergyldigt. Gennem en meget fyldig og instruktiv indledning lægges der en i alle måder fyldestgørende ramme omkring den udgivne tekst, noget, der ikke gælder alle udgivelsesarbej-

der. Den, der fremover vil vide besked med, hvad dansk landbohistorisk videnskab i dag kan sige om hoveri, må ty til denne bog. De første 20 sider kunne i omtrent uændret skikkelse gå lige ind som del af en dansk landbohistorie, der skulle gøre status over forskningens resultater, og som Skrubbeltang var den rette mand til at give os.

Paul G. Ørberg

Svend Orhammer Andersen: *Spaniolerne*. (Thaning & Appel, 1973). 205 s.

I 1901 udgav Karl Schmidt »Meddelelser om de begivenheder, som knyttede sig til de fremmede troppers ophold i Danmark i 1808«. Denne bog har hidtil været den eneste behandling af de franske og specielt de spanske tropper, der opholdt sig i Danmark under Napoleonskrigene. Nu har Svend Orhammer Andersen specielt bearbejdet stoffet, der vedrører de spanske hjælpetropper.

Bogen er bygget op som en slags spændingsroman, hvad stoffet jo også lægger op til. Efter et hurtigt rids af den politiske situation i Europa og Danmark introduceres dramaets helte og skurke, og ikke at forglemme, dets narre, hvoriblandt den danske kronprins, senere Frederik VI, indtager en fremtrædende rolle. Derefter ruller handlingen frem fra første til fjerde akt(ion) og slutter af med et efterspil og en slags morale.

Forfatteren har ikke føjet noget nyt til Karl Schmidts behandling, men har anlagt et lidt bredere syn, hvor han kæder hændelserne i Danmark sammen med de europæiske. Han beretter her glimrende om Napoleons evne til at koordinere sine